

Віктор Половніков

ПОЛОВНИКОВ Віктор Геннадійович — аспірант кафедри історії філософії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Сфера наукових інтересів — історія філософії, британський емпіризм.

КОЛІЗІЇ СЕНСУАЛІСТИЧНОЇ ТЕОРІЇ ЗНАННЯ ДЖ. БЕРКЛІ В КОНТЕКСТІ ПОЛІГРАФОЛОГІЇ І КІНЕМАТОГРАФІЇ

(Стаття подана у авторській редакції)

У статті йдеться про сенсуалістичну теорію знання в філософії Дж. Берклі. Поліграфологія і кінематографія залучаються в якості ілюстрації парадоксальності висновків щодо зорового і дотикового відчуттів людини.

Ключові слова: *сенсуалістична теорія, поліграфологія, кінематограф, зорове сприйняття, дотикове сприйняття.*

Стаття є актуальним дослідженням з філософії Дж. Берклі, оскільки залучає до матеріалів з класичної новочасної філософії відомості з галузей сучасних досліджень з поліграфології та кінематографії. В статті наявні паралелі з науковими даними біології і оптики. Таким чином, положення філософії Дж. Берклі щодо знання, яке має відчуттєве походження виявляються дотичними не тільки до філософських досліджень сучасності, але і до сучасного міждисциплінарно-наукового пізнавального контексту.

Метою статті є реалізація можливості продемонструвати взаємозв'язок філософії Дж. Берклі з технічними можливостями сучасної цивілізації, зокрема в царинах поліграфології і кінематографії. Іншими словами, є можливість дослідити сенсуалістичні погляди Дж. Берклі та віднайти кореляцію його вчення з науками сьогодення.

Щодо ступеня розробки, то емпірична традиція, представлена філософією Дж. Берклі, викладається в контексті емпіричної філософії Ф. Бекона, Т. Гоббса, Дж. Локка, Д. Юма та ін.

Загально-методологічну складову дослідження складає історико-філософські роботи Г.В.Ф. Гегеля, В. Хёсле [6]. В статті враховано радянський досвід історико-філософської інтерпретації філософії Дж. Берклі (Богуславский В.М., Кузнецов В.Н, Мееровский Б.В, Грязнов А.Ф., Лазарев В.В., Мотрошилова Н.В., Нарский И.С, Соколов В.В.), започаткованій В. Леніним; сучасні підходи в тлумаченні філософського вчення ірландського філософа, а саме «подолання скептицизму» в роботі О. Панича [5]; сучасні історико-філософські розвідки Бичко І.В.; Табачковського В.Г. Ільїна В.В., Манохи І.П., Роменця В.А., Ярошовця В.І. та ін. Залучені дослідження з розпізнавання емоцій, психології Екмана П.[7], онтопсихології Менгетти А.[4], психофізіологія поліграфних перевірок Варламова В [2].

Отже, слід розпочати з того, що Дж. Берклі розрізняє об'єкти, схоплені зором і об'єкти, які ми отримуємо при посередництві дотику. Ідеї зору, що ми отримуємо, нас повідомляють як знаки про те, що ми можемо сприйняти підійшовши і доторкнувшись. Це так само, як слова рідної мови, які позначають якісь поняття, і ми їх чуємо з дитинства.

У нашому дусі, наприклад, слово «стілець» тісно пов'язано з ідеєю стільця, і, тільки-но ми чуємо це слово, одразу ж в уяві чи в дусі з'являється ідея стільця. Цей зв'язок виявляється таким сильним, що дуже складно, чи майже неможливо змусити себе не розуміти мови, чути слова і щоб не виникали ідеї, що позначають ці слова. Так само ті об'єкти, які навіюються зором, мають на нас ще більше впливу і звертають на себе більше уваги, ніж самі об'єкти відчуття.

На нашу думку, ці ідеї про перехід образів сприймання у когнітивні енграми спонукали філософів та вчених інших галузей знання шукати підтвердження діалектичного характеру людського знання. В прикладному аспекті, на сьогоднішній день, ці ідеї знайшли своє втілення в практиці «детекції брехні» (або поліграфних перевірок). Головною ідеєю цього методу є припущення, що стимул, пов'язаний з подією, щодо якої проводиться розслідування, повинен активізувати наявну «ідею» або образ конкретної ознаки події, якщо вона відома опитувальній особі.

Якщо асоціювати з філософією Нового часу, то мова йде про так звану психофізичну проблему. Так, наприклад, якщо обстоювати точку зору Р. Декарта [3], який вважав, що існує певний невідомо-

мий процес взаємодії між тілом та душею, який протікає в одній із структур головного мозку людини, а саме в епіфізі, то слід визнати безпосередню взаємодію духовної та матеріальної субстанції.

Слід визнати, що майже сторічний досвід «детекції брехні» не має в своєму арсеналі методу, який би на науково обґрунтованій підставі давав можливість, на основі аналізу наявних фізіологічних реакцій, визначати конкретний зміст «паралельно» виникаючих психічних процесів (конкретні думки, образи або уявлення, наміри, конкретні емоції та ін.).

Але існуюча практика в царині поліграфології надає додаткові свідчення щодо обґрунтування теорії ідей Дж. Берклі. Так, у праці відомого російського академіка В.О.Варламова [2] наводиться приклад розслідування вбивства одинокої жінки. В якості стимулу при опитуванні підозрюваних осіб, був використаний колір нової скатертини на столі у будинку потерпілої, що вона її вперше послала напередодні трагедії. З кола підозрюваних осіб (15 осіб) було виявлено двох чоловіків, які яскраво реагували на фізіологічному рівні на пред'явлений стимул, в даному випадку — жовтий колір скатертини. Подальші оперативні-слідчі дії повністю викрили цих двох підозрюваних у вчиненні тяжкого злочину. І хоча жоден з фахівців ніяк не може проконтролювати істинність матеріалізації ідеального сліду, тобто показів особи, об'єктивна перевірка висновків спеціалістів-поліграфологів у 98% випадків підтверджує їх умовиводи.

Таким чином, ми можемо ще раз підкреслити думку Дж. Берклі щодо невід'ємного зв'язку між образами сприйняття та їх ідеями, тобто когнітивними енграми речей, подій, емоцій та інших психічних проявів, що пов'язані із пізнанням людиною світу та її діяльністю.

У наведеному прикладі, у винних осіб, під час вчинення злочину, по каналу зорового сприйняття був отриманий «образ» жовтої скатертини, який, якщо екстраполювати на цей феномен теорію Дж.Берклі, втілюється у ідею «жовтої скатертини». Спеціаліст-поліграфолог словом, тобто ідеальним стимулом, активізував ідею, яка, в свою чергу, вплинула на активність фізіологічних процесів, що реєструються із допомогою приладу — поліграфу.

Таким чином, Дж. Берклі, на філософському рівні, заклав підґрунтя для вирішення проблеми тестування наявності певних ідей за рахунок стимулювання людини відповідним, в тому ж рахунку

і ідеальним подразником (словом). І, якщо у людини є певна ідея, то вона (ідея) обов'язково активізується. Це є, з іншого боку, ніщо інше як тестування пам'яті людини. Причому Дж. Берклі, задовго до сучасних дослідників, вводив до ряду ідей не лише образи суттєвого сприйняття, але й моральні надбання, когнітивні структури, абстрактні умовиводи та ін.

На цьому ми закінчуємо розглядати кореляцію концепції Дж. Берклі з такою наукою як поліграфологія і переходимо до розгляду того, як саме людина сприймає величину об'єктів. Тут Дж. Берклі відкидає теорію оптики, як пояснення способу, через який ми сприймаємо величину об'єктів.

Оптика пояснює, що людина сприймає величину об'єкта завдяки кутам та відстані. Ми дійсно можемо вирахувати величину якогось віддаленого об'єкта математично, формулами, за допомогою кутів, падаючих променів і відстані. Але, сприйняття наше цілком вільне, і ми не маємо змоги свідомо користуватися таким оптичним інструментарієм у повсякденному житті. Людина не бачить, послуговуючись геометрією. Але тоді постає питання про те, що ж вводить в наш дух ідею величини об'єкту?

На шляху до розв'язання цієї проблеми Дж. Берклі, працюючи над «Дослідом нової теорії зору» знаходить, неординарну відповідь.

Виявляється, що Дж. Берклі не тільки дає якийсь ще один підхід у розумінні чуттєвості, він вносить ясність у вирішення цієї проблеми, і своєю сенсуалістичною практикою відкидає усі непотрібні, занадто складні і недоцільні теорії вчених з оптики, які тільки ускладнювали розуміння і відтіняли складнощами просту істину, натомість не даючи жодної відповіді на питання: «Яким саме чином ми сприймаємо».

Отже повернемося до питання про те, яким чином людина сприймає величину об'єкту. Перш за все, Дж. Берклі розрізняє величину об'єкту, що існує поза духом і знаходиться на відстані від нас, об'єкта, що ми сприймаємо дотиком. Величина об'єкта, що сприймається на дотик завжди залишається однаковою, незмінною, незалежною від відстані, а величина об'єкту що сприймається зором, постійно змінюється в залежності від відстані. Це відбувається тому, що зорова величина обумовлена кількістю точок $m.t.$.

Саме відповідь на це питання є, на наш погляд, «кроком в майбутнє», оскільки торкається таких сучасних галузей науки як кібернетика і кінематографія.

Закладений Дж. Берклі фундамент сенсуалізму, підхід ірландського філософа до розуміння людської чуттєвості, зокрема розкриття механізму, введення в дух ідей зорового сприйняття, знання про природу зв'язку зорових відчуттів та ідей відстані, величини та форми зараз широко використовується в галузях кінематографії, кібернетики та в мистецтві ілюзіонізму.

Що стосується кінематографії, потрібно зазначити, що при створенні художніх фільмів режисери Голівуду досить часто користувалися й користуються методом «викривлена перспектива», який базується на сенсуалістичних засадах Дж. Берклі.

Наприклад, в одному з фантастичних фільмів, для того, щоб зобразити сцену, в якій жінка-велетень лежить в басейні і спілкується з чоловіком нормального розміру тіла, який стоїть біля басейну, залучений метод «викривленої перспективи». Так, на знімальному майданчику побудували ванну нормального розміру, але у вигляді басейну, в ванну лягла актриса. Камеру встановили біля самої ванни так, щоб дальній борт ванни затуляв видимість приблизно 50 метрів ділянки, що розташована поза ванною. А інший актор став паралельно цій ванні на відстані 50 метрів за нею так, щоб його було повністю видно. Потім, за командою оператора, який вказав, під яким кутом їм повернути голови щоб здавалось, що вони стоять поруч і спілкуються, вони відіграли цю сцену.

Для кращого розуміння методу «викривленої перспективи», який чудово демонструє істинність сенсуалістичної теорії Дж.Берклі та головних засад досвіду «нової теорії зору», можна згадати, яким чином згідно з Дж. Берклі вводиться в наш дух ідея розміру, як згідно з цим діє вищенаведений візуальний трюк.

Зображення людини в безпосередній близькості налічує досить багату кількість m.t. і це навіть нашому духу велику дотикову протяжність. На відстані 50 метрів людина з тією ж дотиковою протяжністю нам здається меншою, точніше видима протяжність людини налічує досить маленьку кількість m.t. Але з власного емпіричного досвіду ми знаємо, що якщо ми наблизимось на 40 метрів, ми будемо сприймати набагато більшу видиму протяжність. А якщо ми наблизимось на 50 метрів — ще більшу. Тільки-но

ми доторкнемось до об'єкту сприйняття, тоді зможемо винести судження про реальну (тобто дотикову) протяжність. І вже завдяки цьому емпіричному досвіду, коли ми бачимо людину на відстані 50 метрів і сприймаємо маленьку видиму протяжність, ми не робимо на основі видимої протяжності висновок про маленьку дотикову протяжність.

А тепер повернемося до прикладу методу «викривленої перспективи». Оператор розташував камеру в безпосередній близькості до ванни і жінки, що сидить у ванні, так, щоб ми сприймали велику візуальну протяжність. Ванна виконана у формі басейну з мініатюрними сходами і іншими аксесуарами так, щоб ми повірили, що це басейн. Відносно невелика видима протяжність басейну вводить в наш дух ідею великої істини, і ми вважаємо, що дивимось на басейн з відстані 50-60 метрів. А так, як ми не бачимо приховану відстань між басейном і іншим актором, нам здається, що і актор і актриса знаходяться на однаковій відстані. І, враховуючи цей факт, ми робимо висновок, засновуючись на власному емпіричному досвіді, що об'єкти, які знаходяться на однаковій відстані і мають зазначену відмінність в видимій протяжності, мають таку ж велику різницю в дотиковій протяжності.

Таким чином, кажучи про величину об'єкта (дерева або дома) ми маємо на увазі величину, що сприймається дотиком. Але що саме вводить в дух ідею дотикової величини із тих ідей, що сприймаються зором? Дж.Берклі висновує, що такими ідеями-посередниками є, по-перше, величина і протяжність об'єкта, який ми сприймаємо зором, по-друге, неясність або чіткість і, по-третє, сила або слабкість об'єкту, що сприймається зором, а також це залежить від форми числа і положення проміжних об'єктів.

Наприклад, та ж сама кількість видимої протяжності у формі башти буде вводити в наш дух ідею більш великої дотикової величини, ніж така ж протяжність у формі людини. І, знову таки, ці обставини сприйняття залежать від попередньо набутого досвіду.

Неясність та слабкість виду також пов'язана з величиною, як і з відстанню. Коли ми сприймаємо зором якийсь об'єкт, що знаходиться на відстані і сприймаємо його видиму величину, кількість *m.t.*, що налічує в собі видимий об'єкт, це не дає нам нічого крім його видимого розміру, і якщо немає ніяких проміжних об'єктів, що могли б вказати нам на дотиковий розмір цього об'єкту спогля-

дання, то саме слабкість виду цього об'єкту може ввести в наш дух ідею дотикового розміру цього об'єкту.

Наприклад, ми сидимо на березі моря і спостерігаємо у морі корабель, віддалений від нас на певну відстань. Між кораблем і точкою споглядання немає ніяких проміжних об'єктів. Яким же чином виявити приблизний дотиковий розмір цього корабля?

Дж. Берклі вказує на те, що ідея дотикового розміру цього корабля вводить у наш дух за посередництвом слабкості виду об'єкту. Слабкий вид корабля вводить в наш дух спочатку ідею великої відстані; сильний та чіткий вид корабля вводить в дух ідею невеликої відстані.

Ідея відстані вже є ідеєю посередника, виходячи з ідеї відстані, а також з власного емпіричного досвіду, ми робимо висновок про приблизну дотикову величину корабля. Згадаємо, що одна й та сама видима протяжність на незначній відстані вводить в наш ідею маленької дотикової протяжності, а така ж видима протяжність об'єкту, що знаходиться на великій відстані попереджує нас про набагато більшу дотикову протяжність об'єкту.

Тобто, якщо видимий корабель налічує в собі скажімо 200 м.т. і його вид є сильним і чітким, то ми знаємо, що він розташований недалеко і така видима протяжність свідчить нам про відносно невеликі дотикові розміри, а якщо його вид при цьому слабкий і не чіткий, то це нам вказує про те, що корабель знаходиться на великій відстані і така видима протяжність вводить в наш дух ідею дуже великих розмірів.

Велика чи мала величина, що сприймається зором, не має ніякого необхідного відношення до великої чи малої дотикової величини і не можна безпомилково вивести одну з іншої. Дж.Берклі каже про перевагу, яку ми віддаємо величині об'єкта, що сприймається на дотик перед тим, що сприймається зором, і пояснює цю перевагу природним інстинктом самозбереження.

Ми оцінюємо об'єкти, виходячи з того, яку користь або шкоду вони можуть нам заподіяти, і це має прямий стосунок лише до дотикових об'єктів, бо вони мають вплив на нас при контакті доторкання.

Зорові ідеї об'єктів на відстані слугують нам попередженням про дотиковий розмір і дають нам поняття про користь чи шкоду, яку вони можуть нам заподіяти, коли ми опинимось в безпосередній близькості з ними.

Якщо бачити людину на великій відстані, її видима протяжність така незначна, що витягнувши перед собою долоню можна повністю закрити фігуру цієї людини. Але з власного досвіду не можна зробити висновку про те, що ця людина менша за людську долоню. Можна підійти ближче і видима протяжність зростає, але тільки тоді, коли ми сприймаємо на дотик — робимо висновок про справжню дотикову протяжність.

«І те і інше ми бачимо тим самим способом, яким вбачаємо у поглядах іншої людини сором або гнів. Ці пристрасті самі по собі невидимі, тим не менше, вони вводяться лише за посередництва ока одночасно з кольором і зміною виразу обличчя, які є безпосередньо об'єктом зору і які служать знаками пристрастей просто тому, що спостерігалися разом з ними» [1, с. 81].

Але навіть не зважаючи на аргументи, що наведені вище, людям важко позбутися думки про те, що речі, які сприймаються з допомогою інших посередників ідей, і є самі собою неопосередкованим об'єктом зору, сприймаються саме зором.

«Якщо б була єдина й універсальна мова в світі і якщо б люди народжувалися із здатністю говорити нею, то існувала б думка, що ідеї в душах інших людей сприймаються власне вухом або, по меншій мірі, мають необхідний і невід'ємний зв'язок зі звуками, які б були з ними поєднані» [1, с. 81].

У своїх поясненнях зв'язку слабкості виду і ідеї величини об'єкту, що навіюються нашій душі при посередництві саме ідеї слабкості виду Дж. Берклі наводить ще один геніальний приклад. Цей приклад не тільки пояснює і ще раз доводить істинність поглядів філософа, а ще й пояснює з філософської точки зору парадокс природознавства.

Дж. Берклі закликає нас розкрити свій розум і говорить про те, що будь-яка людина гнучкого розуму, уважна та готова побачити істину навіть в самому несподіваному вигляді, після простого спостереження, зможе сама дійти тих самих висновків, що і Дж. Берклі.

Отже, ірландський філософ нагадує нам про парадокс, який ми мали змогу спостерігати багато разів. Він запитує те, чому, коли Луна знаходиться на горизонті, Луна здається набагато більшою, ніж коли вона знаходиться на меридіані.

Дж. Берклі стверджує, що коли Луна є на горизонті, між Луною і спостерігачем знаходиться значно більший шар атмосфери, а від-

повідно промені світла, що йдуть від Луни, розсіюються набагато більше на шляху до ока спостерігача. Це, нагадую, Дж. Берклі називає слабкістю виду. Для того, щоб одна ідея навіювала духу іншу, ці дві ідеї повинні багаторазово спостерігатись разом, і тоді тільки-но ми отримуємо первинну ідею, як одразу в нашому дусі виникає вторинна ідея, що навіюється первинною.

Так ось, так як протягом всього нашого емпіричного досвіду ідея слабкості виду була поряд з ідеєю великого розміру, як тільки ми сприймаємо луну з великою слабкістю виду — одразу ж нашому духу навіюється ідея більшого розміру.

Отже, ми вже з'ясували, як саме слабкість зовнішнього вигляду і нечіткість чи ясність, чи інші ідеї сприйняття вводять в наш дух ідею величини чи відстані, таким самим чином, як і слова вводять в наш дух поняття, що позначаються ними. Ми впевнені, що кожен мав справу виходячи з власного досвіду, з таким фактом розбіжності вигляду речей, що знаходяться на відстані та поблизу. Так, одна й та сама фігура чи об'єкт на однаковій відстані, знаходячись над нами, буде здаватися іншого розміру, та таким що знаходиться на іншій відстані, ніж той об'єкт, що розташований перед нами.

Для того, щоб проаналізувати це твердження, нам достатньо звернутись до свого емпіричного досвіду і згадати, як ми спостерігали такі об'єкти як міст, будинок, дзвін на верхівці храму та т.ін. Можна помітити, що виявляється набагато складніше оцінити висоту мосту, що знаходиться над нами, ніж відстань до об'єкту, що розташований перед нами, або, також складно оцінити висоту будинку або розмір дзвону, що знаходиться на висоті, а не перед спостерігачем.

Але що є причиною цих складнощів? Дж. Берклі, в рамках своєї концепції, відповідає на ці питання, тим самим ще детальніше і переконливіше підтверджує істинність своєї теорії. Згадаємо, що весь дослід «нової теорії зору» спирається на емпіричний досвід людини і тільки спираючись на цей досвід, людина оцінює відстань до об'єктів, величину об'єктів і форми.

Тобто, людина отримує ідеї відстані, величини та форми через посередництво первинних зорових ідей, таких як слабкість чи сила виду, ясність та нечіткість виду, видимий розмір чи кількість *m.t.* та фізичне відчуття, що супроводжується зміною диспозиції очей. Ці первинні ідеї завжди спостерігаються поряд із вторинними, і цей

зв'язок настільки постійний, що завжди з виникненням первинної ідеї виникає вторинна.

На наш погляд, очевидно, що протягом життя людина набагато менше дивиться вгору ніж перед собою, а це означає, що емпіричний досвід споглядання об'єктів над собою набагато менший, ніж споглядання об'єктів перед собою, і через це виникають погрішності в оцінці розміру та відстані, коли ми щось спостерігаємо, дивлячись вгору.

Можна звернути увагу на те, що за життя ми частіше дивимось перед собою. Отже, досвід споглядання предметів над нами на певній відстані, на певній висоті набагато менший, ніж досвід споглядання об'єкта перед собою на одному рівні. Тому, так само як нам може бути важко точно перекласти якесь слово з іноземної мови, і ми це часто робимо невірною, так само нам складніше оцінити розмір і відстань до предмета, що знаходиться вгорі над нами.

Ось ще один приклад, який хотілося б навести і який, на нашу думку, підтверджує деякі положення сенсуалістичної теорії Дж. Берклі. Науково доведений факт того, що новонароджена дитина, відкривши очі, перші два тижні свого життя бачить усе в перевернутому вигляді. Вже через, приблизно, два тижні дитина починає бачити все в нормальному варіанті сприйняття.

Спочатку дитина бачить усе в перевернутому стані через те, що проміні, потрапляючи на кришталік ока, через будову самого кришталіка, відзеркалюють зображення в перевернутому вигляді. Але що ж трапляється далі і чому ж зображення нормалізується? Попередні твердження обґрунтовуються за допомогою таких наук як оптика і біологія, а от пояснення факту нормалізації положення зображення у дитини немає ні в галузі оптики, ні в біології. Можливо, воно наявне саме в сенсуалістичній теорії Дж. Берклі.

Коли дитина народжується і набуває перший зоровий досвід, вона не оцінює зорові відчуття, як образи чогось, що знаходиться поза нею чи на якійсь відстані від неї. Потім дитина, отримуючи певний дотиковий досвід, сприймаючи щось зором, торкаючись певних речей, отримує комплекс зорових та дотикових ідей, що мають певну послідовність, отримує знання про навколишній світ, пізнаючи наявність і положення зовнішніх речей (об'єктів), пристосовуючись до зовнішнього середовища.

Отже, незважаючи на те, що кришталик ока людини не змінює свою форму, а зображення залишається перевернутим, через два тижні життя дух дитини чи мозок починає сприймати перевернуте зображення нормальним.

Насправді, як виявляється, людина «бачить» не оком, а мозком чи духом, око тільки сприймає кольори та світло, і ця комбінація відбивається на кришталіку, а вже мозок, на основі цього утворює зорові ідеї.

Так само, коли ми кажемо, що бачимо, ми маємо на увазі не те, що око сприймає якісь кольори, а саме зорові ідеї, утворені мозком чи духом з тих простих комбінацій кольорів, які вже після певного дотикового досвіду постають перед нами як ідея стільця, будинку, людини та ін. Тобто дух перевертає зображення, виходячи з необхідності та задля зручності орієнтування в навколишньому середовищі.

Вищенаведене свідчить про те, що зором людина сприймає тільки прості ідеї кольорів та світлотіні в перевернутому стані; розмір, відстань та форма — це ідеї, які входять в наш дух за посередництва інших ідей (дотикових), здобутих за допомогою емпіричного дотикового досвіду.

Отже, в результаті «сума досвіду» є комбінацією кольорів та світлотіні, схопленої зором, відбитою на кришталіку в перевернутому стані; перевернутому духом, цей досвід набуває ідеї відстані, розміру та форми, після отримання певного дотикового емпіричного досвіду.

Для того, щоб ще більш наочно зрозуміти все вище доведене і досліджене, ми, вслід за Дж. Берклі звернемося до наступного прикладу. Уявить собі, що сліпонароджена людина, яка усе життя покладалась тільки на слух і дотик, а ідеї всіх речей входили в її дух через дотик, раптово прозріла.

Прозрівши людина спочатку за допомогою зору буде сприймати лише комбінацію кольорів і світлотіні, а дивлячись на стіл або людину і сприймаючи ці об'єкти тільки за допомогою зору, вона не буде пов'язувати ідеї світла або певних кольорів із зовнішніми предметами, оскільки увесь її емпіричний досвід пов'язаний з комбінаціями дотикових відчуттів та ідей.

Але тільки потім, коли ця людина доторкнеться до зовнішньої речі, сприймаючи її і дотиково і за допомогою зору, зорові ідеї по-

чнуть пов'язуватись з зовнішніми речами так, як пов'язувались раніше дотикові між собою. І вже набувши певний зоровий досвід, людина почне за допомогою зору оцінювати відстань, простір, зовнішні речі.

Тобто, перший зоровий досвід не буде пов'язувати зорове сприйняття з зовнішніми предметами, до того часу, як за допомогою досвіду встановиться зв'язок зорових і дотикових об'єктів.

З усього вище сказаного ясно, що об'єкти зору і об'єкти дотику створюють дві категорії ідей, які дуже відрізняються одна від одної і положення будь якого об'єкту з'ясовуються тільки по відношенню до об'єкту відповідного відчуття.

«...протяжність форми та руху, сприйняті зором, суттєво відрізняються від ідей дотику, що називаються тими самими іменами; не існує ні ідеї, ні будь-чого на кшталт ідеї, що було б спільним обом відчуттям» [1, с. 111].

Слова є позначками речей так само, як зорові чи дотикові відчуття вводять в наш дух ідею якоїсь речі. В людській свідомості зв'язок зорових ідей з «поняттям» про річ надзвичайно міцний. Ось чому виявляється складно повірити в те, що зорові об'єкти не є одне і те саме що речі зовнішні. Якщо припустити існування універсальної мови, яку б людина знала від народження, нам було б так само важко повірити в те, що слово, яке є знаком зовнішню річ не є частиною цієї речі.

В якості **висновків** можна зазначити наступне. Компаративний аналіз філософських положень «нової теорії зору» Дж. Берклі і сучасних досліджень в галузі розпізнавання емоцій, онтопсихології, психофізіології і поліграфічних перевірок свідчить про можливість асоціювати сучасні наукові відкриття у вищеперерахованих галузях через поняття «когнітивні енграми» з філософською концепцією Дж. Берклі. Що стосується кінематографії, то відкриття особливостей людського зорового сприйняття, до яких дотична і «нова теорія зору» Дж. Берклі застосовується у кінематографічному процесі. У статті, відповідно, наведені приклади, з одного боку, використання викривленої перспективи в кінематографії, а з іншого, висновки Дж. Берклі щодо зорового сприйняття величини об'єкту.

Література

1. Беркли Джордж. Сочинения. — М.: Мысль, 1978. — 554 с.
2. Варламов В.А. Детектор лжи. — Краснодар, 1998. — 356 с.
3. Декарт Р. Сочинения в 2т.: Пер. с лат. и фр. Т.2 / Сост., ред и примеч. В. В. Соколова. — М.: Мысль, 1994. — 633 с.
4. Менгетти Антонио. Онтопсихология: пракита и метафизика психотерапии. — М.: ННБФ» Онтопсихология», 2006. — 144 с.
5. Панич Олексій. Розвідки з історії скептицизму в Британо-Американській епістемології. — Донецьк, 2007. — 524 с.
6. Хёсле В. Гении философии нового времени./Перевод А. К. Судакова. М.: Наука, 1992. — 224 с.
7. Экман Пол. Психология лжи. — К.: Логос, 1999. — 221 с.

Половников В.Г.

КОЛЛИЗИИ СЕНСУАЛИСТИЧЕСКОЙ ТЕОРИИ ЗНАНИЯ ДЖ. БЕРКЛИ В КОНТЕКСТЕ ПОЛИГРАФОЛОГИИ И КИНЕМАТОГРАФИИ

В статье речь идет о сенсуалистической теории знания в философии Дж. Беркли. Полиграфология и кинематография используются в качестве иллюстрации парадоксальности зрительного и осязательного восприятия человека.

Ключевые слова: *сенсуалистическая теория, полиграфология, кинематограф, зрительное восприятие, осязательное восприятие*

Polovnikov V.G.

COLLISIONS OF THE SENSUALIST THEORY OF KNOWLAGE BY G. BERKELEY IN THE POLYGRAPHOLOGICAL AND FILMMAKING CONTEXT

The article is about sensualist theory of knowledge in philosophy of Berkeley. Polygraphological and filmmaking are using as an illustration of paradoxicalness of visual and sensible human sensations.

Key-words: *sensualist theory, polygraphology, filmmaking, visual sensation, sensible sensation.*

Надійшла до редакції 7.04.2012 р.